

ODWOŁYWALNOŚĆ CZYNNOŚCI PROCESOWEJ NA PRZYKŁADZIE KASACJI W SPRAWACH KARNYCH

REVOCABILITY OF A PROCEDURAL ACT ON THE EXAMPLE OF A CASSATION IN CRIMINAL CASES

Dr Marzena Andrzejewska

Uczelnia WSB Merito w Warszawie, Polska

e-mail: marzena.andrzejewska@wsb.warszawa.pl; <https://orcid.org/0000-0002-7578-4095>

Abstrakt

Opracowanie podejmuje zagadnienie szczególnej postaci odwoływalności czynności procesowych na przykładzie kasacji w sprawach karnych. Celem przeprowadzonej analizy jest omówienie w ten sposób przykładu modyfikowania granic zaskarżenia kasacji poprzez czynności dyspozytywne stron. W szczególności rozważania dotyczą cofnięcia kasacji po upływie terminu na wniesienie skargi ze wskazaniem wymogów formalnych dla tej czynności procesowej i omówieniem różnic, jakie można na tym przykładzie wskazać wobec reguł obowiązujących na etapie postępowania odwoławczego.

Słowa kluczowe: kasacja, cofnięcie skargi, odwoływalność czynności procesowych

Abstract

The paper deals with the issue of a particular form of revocability of procedural actions on the example of a cassation in criminal cases. The object of the analysis is to discuss the modification of the limits of the cassation by dispositive actions of the parties. In particular, the considerations concern the withdrawal of the cassation after the expiry of the time limit for filling a complaint, indicating the formal requirements for this procedural action and the differences that can be pointed out on this example in relation to the rules applicable at the stage of appeal proceedings.

Keywords: cassation, withdrawal of the complaint, revocability of procedural actions

Wstęp

Normy *Kodeksu postępowania karnego*¹ nie wprowadzają *expressis verbis* ogólnego przepisu traktującego o regule odwoływalności czynności procesowych, niemniej z zasad składania oświadczeń woli w obszarze czynności procesowych objętych autonomią woli należy z pewnością taką możliwość wywodzić. Z art. 431 k.p.k. można wyinterpretować zasadę odwoływalności czynności zaskarżających, tym bardziej, że dotyczy to decyzji fakultatywnej, pozostającej w sferze uprawnień skarżącego, a nie zależnej od dyrektyw sądu, czy innego organu kontrolnego, który nie działa w tym obszarze *ex officio*. Z tej racji można wręcz mówić o nakazie uwzględniania interesu i woli stron inicjujących kolejny etap procesu, także w aspekcie wpływu na jego przebieg, a więc zakres czynności kontrolnych i ostateczny wynik tego postępowania. Jest to nakaz doznający wyjątków, które nie tyle są zorientowane na ograniczenie dyspozycyjności stron, choć do tego efektu pośrednio zmierzają, lecz do zabezpieczenia interesu szczególnej strony postępowania karnego, jakim jest oskarżony oraz ochrony orzeczenia przed najpoważniejszymi uchybieniami wymienionymi w art. 439 i 440 k.p.k.

Konieczne jawi się nie tylko zabezpieczenie przebiegu procesu przed pochopną rezygnacją z kontroli orzeczenia przez podmioty, które wniosły środek zaskarżenia na korzyść oskarżonego, jak również zabezpieczenie tego postępowania przed taką inicjatywą ze strony samego oskarżonego, który korzysta z obrony obligatoryjnej, albo w jego interesie wystąpił oskarżyciel publiczny. Nie sposób tego uprawnienia do dysponowania skargą i rozporządzania swoimi uprawnieniami ograniczyć, tym bardziej na etapie kasacyjnym w ramach nadzwyczajnej kontroli prawomocnego orzeczenia. Niewątpliwie emanacją dyspozycyjności stron w postępowaniu kasacyjnym jest między innymi możliwość cofnięcia skargi etapowej, jaką jest kasacja [Bieńkowska 1994, 34-35]. Przez dyspozycyjność należałoby rozumieć wpływanie swoim zachowaniem na przebieg i wynik procesu [Nowikowski 2000]. Wynikający z wniesionej skargi zakres zaskarżenia nie musi bowiem mieć charakteru definitywnego w momencie kierowania kasacji do sądu, nie tylko przez wzgląd na normatywne czynniki modyfikujące,

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. z 2022 r. poz. 1375 z późn. zm. [dalej: k.p.k.].

w szczególności domniemania zakresu zaskarżenia (art. 447 § 1-3 k.p.k.), ale również na skutek interwencji samego skarżącego, która dokonuje się przykładowo w momencie zmanifestowania decyzji o cofnięciu skargi. Kontrowersyjny problem odwoływalności czynności procesowych² traci tutaj częściowo na znaczeniu zważywszy, iż na cofnięcie kasacji zezwala wyraźnie przepis ustawy zawarty w treści art. 431 i 432 k.p.k., stosowany odpowiednio w postępowaniu kasacyjnym poprzez odesłanie z art. 518 k.p.k. Niemniej, odrębności jakie pojawiają się na gruncie nadzwyczajnego postępowania kontroli orzeczeń prawomocnych, zmuszają do poświęcenia temu zagadnieniu odrębnego komentarza. Aspekt prawomocności kontrolowanego rozstrzygnięcia, wystąpienie dodatkowych rzeczników interesu publicznego w tym postępowaniu, czy charakter podnoszonych zarzutów, muszą zostać uwzględnione jako dodatkowe konteksty decyzji sądu kasacyjnego w przedmiocie pozostawienia skargi bez rozpoznania. Niebagatelne znaczenie odgrywają tu również specyficzne granice orzekania sądu kasacyjnego, do których również należy się odwołać przy omówieniu zagadnienia odwoływalności czynności procesowej, jaką jest wniesienie kasacji.

Kasacja jako skarga inicjująca postępowanie nadzwyczajnoskargowe, które w tym przypadku nie może zostać wszczęte z urzędu, powinna zasadniczo pozostawać w dyspozycji konkretnego, legitymowanego podmiotu. Co do zasady własną kasację może cofnąć każdy skarżący, przy czym skuteczność tej czynności procesowej obwarowana jest pewnymi wyjątkami i podlega ostatecznie kontroli sądu kasacyjnego. Okazuje się, iż z chwilą przekazania skargi sądowi kasacyjnemu (w przypadku kasacji wnoszonej przez strony odbywa się to za pośrednictwem sądu odwoławczego) autonomia woli skarżącego podlega pewnym ograniczeniom, co wydaje się szczególnie uzasadnione w toku postępowania kasacyjnego kontrolującego prawomocne, obarczone domniemaniem prawidłowości i ostateczności orzeczenie. Każda niepewność, a czasem wręcz destabilizacja postępowania mająca miejsce na skutek cofnięcia skargi w całości, czy nawet w części,

² Zob. Nowikowski 2001, 52; Tenże 1996, 199; Steinborn 2001, 29-33; Grzegorzczuk 1998, 19-21; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 r., sygn. akt I KZP 20/12, OSNKW 2013, nr 3, poz. 19 wraz z głosem częściowo krytyczną: Żbikowska 2014, 168-76. Szczególnie to zagadnienie komplikuje się na etapie postępowania wykonawczego. Por. głosy do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2001 r., sygn. akt I KZP 8/01, OSNKW 2001, nr 7-8, poz. 51; Zabłocki 2001, 209.

powinna być limitowana szerzej, zwłaszcza na tak zaawansowanym etapie postępowania. Tym bardziej powyższe aktualizuje się w kontekście powagi sądu kasacyjnego, który rozpoznając skargę od orzeczenia prawomocnego niekiedy zmierza się ze swoistą nielojalnością strony (jako elementu „gry procesowej”), rezygnującej z zaskarżenia w ostatniej chwili, za ledwie przed wydaniem orzeczenia, a jednocześnie po przeprowadzeniu całego żmudnego postępowania.

1. Legitymacja do cofnięcia skargi

Decyzję o cofnięciu wniesionej skargi może zasadniczo podjąć sam skarżący. W postępowaniu kasacyjnym należy dodatkowo uwzględniać okoliczności przymusu adwokacko-radcowskiego i wnoszenia skargi za pośrednictwem obrońcy i pełnomocnika, gdyż nawet wówczas skarżącym – dysponentem skargi pozostaje bezpośrednio strona, w której imieniu i na której rzecz została wniesiona kasacja. Nie ogranicza to woli skarżących poza przypadkiem określonym w treści art. 431 § 2 k.p.k., gdy kasację wniósł oskarżyciel publiczny lub obrońca, a zachodzą podstawy do obrony obligatoryjnej w wypadkach wskazanych w art. 79 k.p.k.³ Zachowuje tu jednak aktualność teza wyrażona niegdyś w orzecznictwie, iż gdyby został podniesiony chociażby jeden zarzut, którego uwzględnienie może doprowadzić do rozstrzygnięcia korzystnego dla oskarżonego, taki środek zaskarżenia nie powinien być cofnięty przez prokuratora bez zgody oskarżonego⁴. Powstaje przy tym pytanie, czy kasację wniesioną na korzyść oskarżonego przez Rzecznika Praw Obywatelskich lub Prokuratora Generalnego, oskarżony również mógłby skutecznie cofnąć. *A minori ad maius* wydaje się, iż taka możliwość powinna być wyłączona, bowiem w tej sytuacji interes publiczny przeważa nad interesem oskarżonego [Hofmański, Sadzik, i Zgryzek 2011, 747, 752].

Funkcja, jaką sprawuje w systemie procesowym tzw. kasacja nadzwyczajna i działanie podmiotów wymienionych w treści art. 521 k.p.k. jako rzeczników interesu publicznego, powinna skłaniać do wniosku,

³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2004 r., sygn. akt IV KK 116/04, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 1117.

⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1987 r., sygn. akt IV KR 197/87, OSNKW 1987, nr 11-12, poz. 109.

iż oskarżony nie ma kompetencji do unicestwienia wszczętego postępowania, analogicznie jak ma to miejsce w przypadku oskarżyciela publicznego [Zabłocki 1998]⁵. Wynika z powyższego, że strona w razie wniesienia skargi w jej interesie lub oskarżony podczas skierowania skargi na jego korzyść, mogą samodzielnie cofnąć kasację, poza powyżej wymienionymi przypadkami. W konsekwencji oskarżony pozostaje ograniczony w możliwości dysponowania skargą, pomimo że oprócz prowadzonej obrony, jego interes procesowy może reprezentować w postępowaniu kontrolnym oskarżyciel publiczny, wnosząc na jego korzyść kasację. Jest to niejako odstępstwo od zasady, iż każdy skarżący cofa skargę osobiście wniesioną. Wydzwitek tego ograniczenia minimalizuje art. 431 § 3 k.p.k., w myśl którego żaden z podmiotów wnoszących kasację na korzyść oskarżonego nie może skutecznie cofnąć własnej skargi bez zgody samego oskarżonego. Konieczność wyrażenia zgody dotyczy tak samo kasacji wniesionej przez prokuratora czy podmioty kwalifikowane z art. 521 k.p.k.⁶ Z kolei w przypadku obrony obligatoryjnej w wypadkach wskazanych w art. 79 k.p.k., zgodę wyraża wyłącznie obrońca oskarżonego, przy czym ta decyzja jest oceniana przez wzgląd, czy nie narusza interesu oskarżonego i nie działa na jego niekorzyść, co w przeciwnym razie pozostawałoby w sprzeczności z treścią zakazu z art. 86 § 1 k.p.k., aktualnego również w obszarze postępowania kasacyjnego [Doda i Gaberle 1997, 95; Hofmański, Sadzik, i Zgryzek 2011, 748]⁷.

Akceptacja ze strony oskarżonego powinna zostać wyrażona w sposób bezsporny (pisemnie lub ustnie do protokołu), nie może być domniemywana i jako oświadczenie woli powinna zostać odpowiednio udowodniona, co nie wyklucza jednak przekazania tej zgody za pośrednictwem obrońcy⁸. Z tego względu, przy wspomnianych wyjątkach uwzględniono przypadki obrony obligatoryjnej, aby w ten sposób zapewnić, że powzięta przez

⁵ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 1992 r., sygn. akt WRN 3/92, OSNKW 1992, nr 9-10, poz. 70 wraz z głosą aprobującą: Nowikowski 1993.

⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1987 r., sygn. akt IV KR 197/87, OSNKW 1987, nr 11-12, poz. 109.

⁷ Tamże.

⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 1973 r., sygn. akt V KRN 163/73, OSNKW 1973, nr 12, poz. 169; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2001 r., sygn. akt IV KKN 169/01, Lex nr 553799.

oskarżonego decyzja jest racjonalna, świadoma i nie budząca żadnych wątpliwości⁹. O ile zatem oskarżony nie będzie mógł wpłynąć na dalszy byt kasacji sformułowanej na jego korzyść wbrew woli oskarżyciela publicznego czy podmiotów kwalifikowanych, o tyle te podmioty nie pozostaną władne do samodzielnego cofnięcia tej skargi bez zgody oskarżonego. Prowadzi to do wniosku, iż największe ograniczenia tkwią w przypadku wnoszenia skargi na korzyść oskarżonego i dotyczą wszystkich podmiotów wnoszących na jego korzyść kasację oraz częściowo nawet samego oskarżonego. O ile nie wystąpią wyjątki określone w art. 432 k.p.k., sąd kasacyjny jest związany cofnięciem nadzwyczajnego środka zaskarżenia wniesionego na korzyść oskarżonego. Jednocześnie żaden przepis nie upoważnia do cofania innych skarg, poza własną, wniesionych na niekorzyść oskarżonego, a nawet sama możliwość wycofania osobistej skargi doznaje ograniczenia, gdy rozstrzygnięcie obarczone jest szczególnie rażącymi naruszeniami prawa, określanymi jako bezwzględne podstawy kasacyjne.

Niemniej należy tu na marginesie podkreślić, iż w okresie do upływu terminu do wniesienia kasacji, dowolność manipulowania zakresem zaskarżenia, a więc rzeczywistą treścią skargi jest również ograniczona, gdy mowa o kasacji wniesionej na korzyść oskarżonego. Skutek, jaki wywołuje wniesienie kasacji, także przez pryzmat odwoływalności, nie jest uzależniony od upływu terminu do wniesienia skargi, a więc definitywnego ustabilizowania katalogu podmiotów skarżących. Swoboda dysponowania skargą jest do tego momentu ograniczona do rozszerzania zakresu zaskarżenia, ze wszystkimi wyżej wymienionymi konsekwencjami, o których mowa w art. 431 i 432 k.p.k. W literaturze określa się to mianem kompozytowego rozbudowywania pierwotnego zakresu zaskarżenia [Bojańczyk 2013, 247-51].

⁹ Por. uchwała Sądu Najwyższego (7) z dnia 17 września 1959 r., sygn. akt VI KO 33/59, OSNPG 1960, nr 4, poz. 66; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 stycznia 1999 r., sygn. akt II AKa 229/98, Lex nr 36644. Nie dotyczy to sytuacji, gdy biegli na podstawie art. 79 § 4 k.p.k. stwierdzą, że poczytalność oskarżonego nie budzi wątpliwości, gdyż wówczas obrona traci charakter obligatoryjny, a oskarżony może samodzielnie cofnąć wniesiony na jego rzecz środek zaskarżenia. Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2004 r., sygn. akt IV KK 116/04.

2. Warunki formalne

Oświadczenie strony o cofnięciu skargi nie wymaga formy szczególnej, więc stosownie do treści art. 116 k.p.k. może zostać wyrażone w piśmie odpowiadającym formie pisma procesowego (art. 119 k.p.k.) lub ustnie do protokołu. Nie można jednak domniemywać ani treści tej czynności dyspozytywnej, ani aprobaty oskarżonego dla inicjatywy w tym zakresie pochodzącej od innego skarżącego, wnoszącego kasację na jego korzyść. Jak słusznie zaznacza się w piśmiennictwie, wymienione pismo procesowe nie posiada jednak uzasadnienia, gdyż trudno wymagać, aby dysponent skargi dodatkowo tłumaczył się z motywów swojej decyzji [Zabłocki 1998]. Ustawodawca przemilczał przy tym kwestię terminu, w jakim strona może cofnąć środek zaskarżenia. Konsekwentnie należy zatem przyjąć, iż taka sposobność pozostaje do chwili wydania rozstrzygnięcia przez sąd kasacyjny. Jak podkreśla to D. Świecki, powyższy termin jest wyznaczony nieodwracalnością skutku, jaki może wywołać wniesiony środek zaskarżenia, a taki niewątpliwie następuje w momencie rozpoznania kasacji [Świecki 2015, 69-70]¹⁰.

Adresatem oświadczenia o cofnięciu skargi jest organ, przed którym konkretna, odwoływalna czynność miała być dokonana. W związku z tym, prezes sądu odwoławczego nie jest zwolniony od przekazania sprawy sądowi kasacyjnemu, aby po kontroli oświadczenia wydał w tym przedmiocie decyzję w postaci postanowienia o pozostawieniu kasacji bez rozpoznania. Sam bowiem fakt złożenia oświadczenia o cofnięciu środka zaskarżenia nie wywołuje jeszcze skutku prawnego, a cofnięcie nabiera mocy prawnej dopiero z chwilą wydania przez sąd kasacyjny postanowienia o pozostawieniu kasacji bez rozpoznania, a więc dokonania kontroli czynności odwoływalnej przez pryzmat ustawowych ograniczeń z art. 431 i 432 w zw. z art. 518 k.p.k. Zgodnie zaś z art. 531 § 1 zd. 2 w zw. z § 3 k.p.k. sąd kasacyjny pozostawia bez rozpoznania kasację w wypadku jej cofnięcia, wydając postanowienie bez udziału stron, chyba że prezes Sądu Najwyższego zarządzi inaczej.

¹⁰ Podobnie: Hofmański, Sadzik, i Zgryzek 2011, 621. Por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 1992 r., sygn. akt I KZP 6/92, OSNKW 1992, nr 7-8, poz. 54.

3. Relacja między skutecznością cofnięcia kasacji o jej formalną niedopuszczalnością

Jak się okazuje, więcej wątpliwości budzi natomiast relacja między skutecznością cofnięcia kasacji, spełniającej wymogi formalne a niedopuszczalnością samej czynności odwoływalnej, w tym przypadku skargi kasacyjnej¹¹. Czynność dyspozytywna jako oświadczenie woli uprawnionego podmiotu, aby mogło być skuteczne, powinno zostać sformułowane przez legitymowany podmiot (wraz ze zgodą innych dysponentów skargi, np. oskarżonego), spełniać oprócz warstwy formalnej także wymogi w zakresie podzielności skargi i ograniczeń omówionych w art. 431 i 432 w zw. z art. 518 k.p.k. Skuteczność cofnięcia kasacji zostaje zatem potwierdzona decyzją sądu kasacyjnego w postaci pozostawienia skargi bez rozpoznania. Nie zmienia to jednak faktu, iż decyzja wydana przez sąd ma charakter deklaratywny, potwierdzający skutki procesowe wynikłe z cofnięcia skargi. Nieskuteczne odwołanie czynności przy zachowaniu dopuszczalności skargi prowadzić będzie w konsekwencji do rozpoznania kasacji.

W odniesieniu do zagadnienia relacji między skutecznością cofnięcia kasacji a jej formalną niedopuszczalnością wykształciły się w orzecznictwie dwa odmienne stanowiska. Zgodnie z pierwszym przyjmuje się, iż do czasu wydania zarządzenia o odmowie przyjęcia kasacji, jej cofnięcie jest zawsze możliwe, nawet, gdy strona wniosła kasację w danej sprawie niedopuszczalną. W tym sensie złożenie oświadczenia woli o cofnięciu kasacji na wczesnym etapie postępowania przedkasacyjnego, a więc przed wydaniem decyzji przez prezesa sądu odwoławczego o przyjęciu kasacji jest nadal cofnięciem w sensie faktycznym i zwalnia sąd kasacyjny z kontroli tej czynności procesowej pod kątem przesłanek wymienionych w art. 432 w zw. z art. 518 k.p.k.¹² Zgodnie z drugim poglądem, ze względu na systematykę rozdziału 55 (podobnie rozdziału 48) uznaje się pierwszeństwo przesłanki obligującej do pozostawienia kasacji bez rozpoznania z powodów jej niedopuszczalności. Innymi słowy, sąd kasacyjny nie jest umocowany

¹¹ R. Kmiciek stoi na stanowisku, iż żadnego związku między dopuszczalnością kasacji a ustaleniem skuteczności jej cofnięcia nie ma [Kmiciek 2001, *passim*].

¹² Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 16 grudnia 2005 r., sygn. akt V KZ 52/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 2533; 15 lutego 2001 r., sygn. akt II KKN 502/00, OSNKW 2001, nr 5-6, poz. 48.

do oceny skuteczności oświadczenia o cofnięciu kasacji przed uprzednim przesądzeniem dopuszczalności skargi. Sąd Najwyższy uznaje w tej mierze, iż cofnąć można wyłącznie środek zaskarżenia, który jest dopuszczalny i podlegający rozpoznaniu, stąd przed orzekaniem o skuteczności cofnięcia sąd kasacyjny winien ustalić, czy skarga spełnia formalne warunki dopuszczalności¹³. Podkreśla się, iż takie założenie pozwoli uniknąć kontroli skargi niedopuszczalnej pod względem merytorycznym, gdyż za taką należy uznać kontrolę czynności cofnięcia pod kątem przesłanek wymienionych w art. 432 w zw. z art. 518 k.p.k.

Ostatnie stanowisko wydaje się bardziej przekonujące nie tylko przez wzgląd na systematykę kodeksu, ale również pod kątem czysto pragmatycznym. Gdyby bowiem uzależnić cofnięcie kasacji od wyłącznie formalnych względów, tj. braku wydania zarządzenia, sąd kasacyjny w momencie dostrzeżenia bezwzględnej przyczyny kasacyjnej (art. 439 w zw. z art. 432 k.p.k.) zmuszony byłby nie uznać cofnięcia kasacji za skuteczne, podczas gdy następnie zostałaby podejmowana decyzja o odmowie przyjęcia kasacji niedopuszczalnej z mocy ustawy. Nie przekonuje pogląd adwersarzy, iż w ten sposób dochodzi do wyodrębnienia kolejnego ograniczenia w dysponowaniu skargą przez skarżącego wbrew enumeratywnych przypadkom określonym w art. 431 i art. 432 k.p.k. Rozpoznawanie skuteczności cofnięcia kasacji przed ustaleniem jej dopuszczalności okazuje się bowiem tutaj jedynie czynnością fasadową, a wydawana w tym przedmiocie decyzja pozbawiona zostaje swojego wydźwięku procesowego, gdyż i tak definitywnie nie dochodzi do rozpoznania skargi z przesłanek pierwotnych, tkwiących w jej niedopuszczalności.

¹³ Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 16 lutego 2012 r., sygn. akt III KK 449/11, OSNKW 2012, nr 6, poz. 61; 2 lutego 2001 r., sygn. akt V KKN 5/01, OSNKW 2001, nr 3-4, poz. 25. Nieco odmiennie przedstawia się to stanowisko w postanowieniu Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2004 r., sygn. akt III KZ 7/04, Lex nr 109470, gdzie dopiero prawomocne zarządzenie o odmowie przyjęcia kasacji uniemożliwia jej cofnięcie. W komentarzach do tego orzeczenia pojawia się pogląd, iż dopuszczenie do cofnięcia na etapie po wydaniu zarządzenia o odmowie przyjęcia kasacji a przed jej uprawomocnieniem prowadzi, przez wzgląd na art. 432 k.p.k., do kontroli merytorycznej skargi, która jest niedopuszczalna [Matras 2018]. Por. uchwała Sądu Najwyższego (7) z dnia 26 września 2002 r., sygn. akt I KZP 13/02, OSNKW 2002, nr 11-12, poz. 88.

Na gruncie funkcjonowania jeszcze instytucji nieważności z mocy prawa, gdzie ocenę skuteczności cofnięcia kasacji oceniano pod kątem przesłanek nieważności, argumenty o braku związku między formalną dopuszczalnością a trybem opisanym w art. 432 k.p.k. miały o tyle znaczenie, iż mogło dochodzić w tym układzie procesowym do konwersji decyzji o cofnięciu kasacji we wnioski o stwierdzenie nieważności [Kmieciak 2000, 320n.]. Pewne wątpliwości może przy tym budzić taki układ procesowy, gdy niedopuszczalność skargi będzie wiązać się z usuwalnym brakiem formalnym i jednoczesnym, a nawet uprzednim dokonaniem skutecznego cofnięcia kasacji. W literaturze zwraca się uwagę, że konsekwentnie z zasadą pierwszeństwa oceny dopuszczalności skargi przed skutecznością jej cofnięcia, należałoby najpierw spowodować uzupełnienie braku formalnego skargi, którą przy skutecznym cofnięciu należałoby i tak pozostawić bez rozpoznania [Kmieciak 2001, *passim*]. Przy tym układzie procesowym, niewątpliwie usuwanie braków formalnych jawi się jedynie jako akt symboliczny z punktu widzenia odwoływalności czynności procesowej. Poza tymi względami pierwsze stanowisko wydaje się, iż mimo wszystko zasługuje na większą uwagę i akceptację. Z tą argumentacją koresponduje choćby sformułowanie ustawodawcy w treści art. 531 § 1 k.p.k., iż Sąd Najwyższy pozostawia bez rozpoznania przyjętą kasację. W tym sensie przyjęcie kasacji należy rozumieć jako uznanie jej skuteczności, bytu procesowego i wpływających stąd konsekwencji.

4. Niepodzielność środka zaskarżenia

Wprawdzie nie wynika to wprost z treści art. 431 i art. 432 k.p.k., niemniej możliwe jest cofnięcie kasacji zarówno w całości, jak i w części, przy czym winny być to podmiotowo-przedmiotowe części orzeczenia cieszące się samodzielnością względem pozostałych części skargi¹⁴. Nie stoi temu naprzeciw ani przepis ustawy ani również niepodzielność środka odwoławczego rozumianego jednostkowo. Oznacza to, iż cofnięcie środka odwoławczego jest dopuszczalne jedynie w zakresie wyszczególnionych przedmiotowo i podmiotowo części zaskarżonego orzeczenia. Nie sposób bowiem

¹⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2021 r., sygn. akt I KK 102/19, Lex nr 3232223.

przy ustaleniu dopuszczalności zaskarżenia poszczególnych tylko części orzeczenia, uznawać jednocześnie, iż tych samych części orzeczenia nie można „wydzielić” na skutek częściowego zaskarżenia. Brak jest przepisu, który uniemożliwiłby skarżącemu możliwość dokonania modyfikacji skargi poprzez jej ograniczenie po upływie terminu zaskarżenia¹⁵.

Trudno przy tym uznać, aby możliwość dysponowania prawidłowo wniesioną skargą na etapie, gdy upływie termin z art. 524 § 1 k.p.k., ograniczała się wyłącznie do cofnięcia skargi w całości. Wszelkie ograniczenia w dyspozycji skargą zostały wyczerpująco dookreślone w przywołanym przepisie art. 431 k.p.k. stosowanym odpowiednio poprzez treść art. 518 k.p.k. w postępowaniu kasacyjnym i dotyczą sytuacji, gdy zachodzą względem oskarżonego podstawy do przyznania obrony obligatoryjnej na podstawie art. 79 k.p.k. lub sytuacji, gdy skargę kasacyjną sporządził oskarżyciel publiczny. Dość oczywiste wydaje się cofnięcie kasacji wniesionej w sprawie złożonej podmiotowo względem jednego z oskarżonych, czy w sprawie złożonej przedmiotowo tylko w zakresie jednego z zarzuczanych czynów. Objęcie każdej z tych spraw „wspólną” kasacją jest zabiegiem wyłącznie technicznym, sprowadzającym się do sporządzenia jednego pisma procesowego, obejmującego *de facto* kilka kasacji złożonych względem oskarżonych. Należy tu dodatkowo podkreślić, iż każde częściowe cofnięcie kasacji nie może przy tym uchybiać przepisom art. 447 § 1-3 k.p.k., a więc przy zaskarżeniu co do winy nie sposób cofnąć kasacji w zakresie dotyczącym wymiaru kary¹⁶.

Najistotniejsza różnica, jaka istnieje między czynnością cofnięcia kasacji a środkiem odwoławczym tkwi w możliwości odwoływania czynności procesowej tylko względem poszczególnych zarzutów. W przeciwieństwie do postępowania instancyjnego, dopuszczalne jest cofnięcie kasacji w części odnoszącej się do poszczególnych zarzutów, gdyż stanowią one o granicach orzekania sądu kasacyjnego, zaś sąd kasacyjny jest zasadniczo związany

¹⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 22 grudnia 2017 r., sygn. akt II AKa 256/17, Lex nr 2444479.

¹⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2009 r., sygn. akt II KK 52/09, Lex nr 532381; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 września 2006 r., sygn. akt II AKa 79/06, Lex nr 208183. Odmiennie: wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 220/12, Lex nr 1254370. Por. Nowikowski 2001, 168-69; Klejnowska 2008, 188.

podniesionym w skardze zarzutem (art. 536 k.p.k.) [Hofmański, Sadzik, i Zgryzek 2011, 749]¹⁷. Wydaje się jednak, iż stanowisko o niepodzielności środka odwoławczego na gruncie apelacyjnym także traci na znaczeniu w świetle aktualnego orzecznictwa precyzującego, iż nie jest dopuszczalne cofnięcie środka odwoławczego co do „części zarzutów”, jeżeli dotyczą one tego samego zakresu przedmiotowego i podmiotowego zaskarżonego orzeczenia¹⁸. Nieskuteczne jest w związku z powyższym cofnięcie zaskarżonego orzeczenia co do poszczególnych zarzutów w zakresie jednego czynu i jednego zarzutu¹⁹. Cofnięcie skargi w określonej części związane jest z postępowaniem złożonym w zakresie podmiotowym lub przedmiotowym. Redukcja zarzutów w pozostałych postępowaniach nie może bowiem prowadzić do częściowego pozostawienia środka zaskarżenia bez rozpoznania. W tym tylko sensie można nadal mówić o niepodzielności środka zaskarżenia rozumianego jako całość.

Skarżący, który wyraża wolę cofnięcia skargę musi liczyć się z tym, iż jego decyzja do chwili kontroli i wydania przez sąd postanowienia o pozostawieniu kasacji bez rozpoznania, nie wywiera jeszcze skutków prawnych. Parafrazując cywilne konstrukcje, wydaje się jednak, iż jest to bezskuteczność zawieszona (kulejąca). Skuteczność cofnięcia zależy zatem od wyników oceny tej czynności poprzez pryzmat art. 431 § 2 i 3 oraz art. 432 k.p.k. Stosownie do treści drugiego z wymienionych przepisów, w postępowaniu obarczonym poważnymi uchybieniami (art. 432 w zw. z art. 518 k.p.k.), istnieje obowiązek kontynuacji postępowania kasacyjnego w oparciu o przedmiotową skargę. Postanowienie, które zapada w trybie art. 432 w zw. z art. 518 k.p.k. nie podlega już dalszemu zaskarżeniu, podobnie jak ma to miejsce w toku kontroli instancyjnej. Sąd kasacyjny dokonuje w tej mierze swoistej kontroli merytorycznej oceniając, czy nie

¹⁷ Por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 12 lipca 2006 r., sygn. akt II KK 304/05, Lex nr 193054 i 27 października 2005 r., sygn. akt IV KK 226/05, Lex nr 164278; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 12 grudnia 2012 r., sygn. akt II AKa 220/12.

¹⁸ Wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 12 lipca 2006 r., sygn. akt II KK 304/05 i 1 października 2009 r., sygn. akt II KK 52/09; wyroki Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia: 8 września 2011 r., sygn. akt II AKa 4/11, KZS 2011, z. 11, poz. 56 i 16 grudnia 2010 r., sygn. akt II AKa 230/10, KZS 2011, z. 4, poz. 47.

¹⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 2006 r., sygn. akt II KK 304/05; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2021 r., sygn. akt I KK 102/19.

zachodzi przyczyna wymieniona w treści art. 439 k.p.k. Należy zgodzić się ze stanowiskiem [tamże, 752], iż kontrola skuteczności cofnięcia kasacji nie może odbywać się jednak poprzez stosowanie wprost art. 432 k.p.k. w postępowaniu kasacyjnym. Ustawodawca w wymienionym przepisie stanowi o przyczynach, wymieniając zarówno te określone w art. 439 k.p.k., jak i rażącą niesprawiedliwość orzeczenia opisaną w art. 440 k.p.k. Nie można w tym względzie inaczej odczytać treści cytowanego przepisu w postępowaniu kasacyjnym, jak poprzez odpowiednie stosowanie (art. 518 k.p.k.). To zaś skłania do stanowiska, iż w trybie art. 432 w zw. z art. 518 k.p.k. dochodzi do kontroli cofnięcia kasacji jedynie przez wzgląd na przyczyny bezwzględne²⁰. Skoro w postępowaniu kasacyjnym przyczyną zaskarżenia nie może być określona w art. 440 k.p.k. rażąca niesprawiedliwość orzeczenia, to trudno przyjąć, aby niekonsekwentnie przepis ten miał zastosowanie przy wydawaniu postanowienia o pozostawieniu kasacji bez rozpoznania w trybie art. 432 k.p.k. Wydaje się jednak, iż orzecznictwo i w tej kwestii nie pozostaje do końca zgodne. Nadal bowiem według niektórych stanowisk „cofniętą” kasację ocenia się według przyczyn, o których mowa zarówno w art. 439, jak i art. 440 k.p.k.²¹

Poprzez opisaną czynność cofnięcia kasacji w części, niewątpliwie dochodzi do ograniczenia zakresu zaskarżenia i w dalszej kolejności granic orzekania. Nie ma tu żadnego znaczenia sam moment upływu terminu do wniesienia kasacji opisany w art. 524 k.p.k., gdyż dochodzi do zawężenia tych granic w stosunku do zakreślonych w skardze. Wspomniany termin stawia natomiast cezurę dla rozszerzenia zakresu zaskarżenia przez skarżącego. Po upływie terminu na wniesienie kasacji nie można w żaden

²⁰ Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 26 października 2005 r., sygn. akt III KK 203/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 1948; 1 września 2005 r., sygn. akt II KK 20/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 1605; 27 kwietnia 2005 r., sygn. akt IV KK 119/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 862; 1 grudnia 2004 r., sygn. akt II KK 498/04, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 2219; 27 maja 2004 r., sygn. akt III KK 412/03, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 945; 10 marca 2004 r., sygn. akt II KK 328/03, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 520; 19 lutego 2004 r., sygn. akt IV KK 303/03, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 339; i 5 stycznia 2004 r., sygn. akt V KK 355/03, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 11.

²¹ Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 6 sierpnia 2003 r., sygn. akt IV KKN 298/00, OSNwSK 2003, nr 1, poz. 1704; 3 grudnia 2003 r., sygn. akt II KK 140/03, OSNwSK 2003, nr 1, poz. 2606; 4 czerwca 2004 r., sygn. akt II KK 355/03, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 1089; i 25 lutego 2005 r., sygn. akt IV KK 58/05, Lex nr 611629.

sposób rozszerzać zakresu zaskarżenia poza zwróceniem sądowi kasacyjnemu uwagi na okoliczności wymienione w art. 536 k.p.k., które ten sąd jest zobowiązany uwzględnić z urzędu poza granicami zaskarżenia.

Warto zwrócić uwagę, iż analogiczne wnioski wypływają z oceny możliwości cofnięcia chociażby wniosku obrońcy o sporządzenie uzasadnienia wyroku sądu na piśmie, jeśli zauważymy, że złożenie wniosku jest niezbędnym dla otwarcia stronie terminu do wniesienia kasacji, a zakres wniosku jest niejako deklaracją co do przyszłych, maksymalnych ram przedmiotowego i podmiotowego zakresu zaskarżenia. Możliwości cofnięcia takiego wniosku o uzasadnienie nie można wykluczyć aż do momentu wywołania przez omawianą czynność procesową nieodwracalnych skutków procesowych, czyli doręczenia pisemnego uzasadnienia wyroku wnioskodawcy. W tym układzie procesowym, dla cofnięcia wniosku obrońcy o sporządzenie pisemnego uzasadnienia, znów konieczna będzie zgoda oskarżonego, gdyż przyszła skarga pochodząca od tego samego podmiotu może być wywiedziona jedynie na korzyść oskarżonego. Nie wynika to wprost z tekstu ustawy, warunkującego skuteczność czynności od dosłownie zgody oskarżonego, niemniej wymóg taki można wyinterpretować *per analogiam* z art. 431 § 3 k.p.k.²²

Podsumowanie

Charakter postępowania kasacyjnego zawęża możliwość autonomii woli stron dokonujących czynności dyspozytywnych, co niewątpliwie koresponduje z nadzwyczajnym charakterem zainicjowanego postępowania kontrolnego, w tym celami procesowymi, jakie realizowane są na tym etapie postępowania. To zawężenie dyspozytywności wynika z wyposażenia dodatkowych podmiotów, poza oskarżycielem publicznym, w uprawnienia do działania w interesie publicznym, tutaj choćby rozumianym przez wzgląd na osobę oskarżonego. Na etapie kasacyjnym zakres kontroli merytorycznej czynności cofnięcia skargi jest jednak ograniczony względem poprzedzającego go etapu procesu i nie dotyczy rażącej niesprawiedliwości orzeczenia. Co więcej, podzielność skargi etapowej, jaką jest kasacja, w tym

²² Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 3 marca 2003 r., sygn. akt II AKz 76/03, Lex nr 78629.

również autonomiczność zawartych w niej zarzutów, odnosi skutek jedynie względem procesów złożonych w sensie podmiotowym lub przedmiotowym, nadal także przy uwzględnieniu domniemań wynikających z art. 447 k.p.k. Można zatem skonkludować, iż wprawdzie pierwszą emanacją kształtowania się zakresu zaskarżenia jest wniosek o sporządzenie na piśmie uzasadnienia wyroku, kolejną stanowi z istoty rzeczy moment sporządzania skargi, niemniej niebagatelną rolę może tu również odegrać etap następujący po jej wniesieniu, gdyż dysponentem skargi w pewnym zakresie pozostaje nadal skarżący lub sam oskarżony, na którego korzyść została ona wywiedziona. Zakres uprawnień do dysponowania skargą i kształtowania jego zakresu zaskarżenia jest w tym sensie pochodną samodzielności poszczególnych rozstrzygnięć w ramach kształtowania się granic zaskarżenia, a także częściowo istoty postępowania kasacyjnego, sprowadzającego się do kontroli jedynie najważniejszych uchybień prawa materialnego i procesowego.

PIŚMIENNICTWO

- Bieńkowska, Beata 1994. „Dyspozycyjność stron w procesie karnym na tle zasady kontradiktoryjności.” *Przeгляд Sądowy* 6:34-51.
- Bojańczyk, Antoni. 2013. „Czy obrońca może sporządzić apelację „kompozytową”, uzupełnioną lub modyfikowaną w toku postępowania odwoławczego?” *Palestra* 11-12:247-51.
- Doda, Zbigniew, i Andrzej Gaberle. 1997. *Kontrola odwoławcza w procesie karnym. Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz. T. II.* Warszawa: Wolters Kluwer.
- Grzegorzczak, Tomasz. 1998. *Czynności procesowe w postępowaniu karnym.* Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Hofmański, Piotr, Elżbieta Sadzik, i Kazimierz Zgryzek. 2011. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz.* Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Klejnowska, Monika. 2008. *Ograniczenia sądu odwoławczego orzekającego w sprawie karnej po wniesieniu środka zaskarżenia.* Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kmieciak, Romuald. 2000. „Przedmiot i kontrola formalna wniosku o stwierdzenie nieważności orzeczenia z mocy prawa (art. 102 § 2 k.p.k.)” W *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci prof. Zbigniewa Dody*, red. Andrzej Gaberle, i Stanisław Waltoś, 309-24. Kraków: Zakamycze.
- Kmieciak, Romuald. 2001. „Glosa do postanowienia SN z dnia 2 lutego 2001 r., V KKN 5/01.” *Orzecznictwo Sądów Polskich* nr 11, poz. 166. Lex el.

- Matras, Jarosław. 2018. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer. Lex el.
- Nowikowski, Ireneusz. 1993. „Glosa do wyroku SN z dnia 21 lutego 1992 r., WRN 3/92.” *Orzecznictwo Sądów Polskich* nr 10, poz. 197. Lex el.
- Nowikowski, Ireneusz. 1996. „Kontrola merytoryczna oświadczenia strony o odwołaniu czynności procesowej.” *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G (Ius)* XLIII, 197-217.
- Nowikowski, Ireneusz. 2000. „Glosa do postanowienia SA z dnia 25 listopada 1998 r., II AKo 347/98.” *Orzecznictwo Sądów Polskich* nr 2, poz. 28. Lex el.
- Nowikowski, Ireneusz. 2001. *Odwoływalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Steinborn, Sławomir. 2001. „Odwoływalność oświadczeń woli a porozumienia w polskim procesie karnym.” *Palestra* 7-8:29-59.
- Świecki, Dariusz. 2015. „Postępowanie odwoławcze.” W *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. II, red. Dariusz Świecki, 17-325. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Zabłocki, Stanisław. 1998. „Komentarz do art. 431.” W *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. II, red. Zbigniew Gostyński. Warszawa: ABC. Lex el.
- Zabłocki, Stanisław. 2001. „Glosa do uchwały SN z dnia 27 kwietnia 2001 r., I KZP 8/01.” *Palestra* 9-10:209-18.
- Żbikowska, Małgorzata. 2014. „Glosa do uchwały SN z dnia 24 stycznia 2013 r., I KZP 20/12.” *Prokuratura i Prawo* 3:168-76.